

การพัฒนาโมเดลแก๊จนเพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำ
กรณีศึกษา ตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

Developing A Holistic and Targeted Poverty Alleviation Model: A Case Study
of Dong Khrang Noi Subdistrict, Kaset Wisai District, Roi Et

ปรมัตต์ โปตาพล¹, พูนสุข จันทศิลป์², พิมพ์ชนก ไพรีพินาศ³, วรพจน์ พรหมจักร⁴,
อาทิตย์ บุคตาตวง^{5*}

Paramat Phodapon¹, Poonsuk Jantasin², Pimchanok Paireepinas³,
Worapoj Promjuk⁴, Artit Buddadung^{5*}

^{1,2,3,4,5*}ภาควิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด

^{1,2,3,4,5*}Department of Humanities and Social Sciences, Faculty of Liberal Arts and
Science, Roi Et Rajabhat University

*Corresponding author; E-mail: arthit@reru.ac.th.

Received 2 December 2025 Revised 20 December 2025

Accepted 23 December 2025 Available Online 28 December 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษากระบวนการคัดเลือกครัวเรือนยากจนให้ได้เป้าหมายที่แท้จริงเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาคความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำในพื้นที่ตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด และ 2) เพื่อพัฒนาโมเดลแก๊จนที่ตอบโจทย์ความต้องการของและมีความเป็นไปได้ตามสภาพจริงของครัวเรือนยากจนเป้าหมาย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้กระบวนการศึกษาวิจัยแบบการมีส่วนร่วม (PAR) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยครัวเรือนยากจนในพื้นที่เป้าหมายจำนวน 48 ครัวเรือนโดยใช้ การสุ่มแบบหลายขั้นตอน และผู้นำชุมชนจำนวน 15 คนโดยการสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง 10 คำถาม เพื่อใช้ในการสนทนากลุ่มเฉพาะเพื่อสอบถามข้อมูลครัวเรือนยากจน การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างกับผู้นำชุมชน และ แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง 15 ข้อ เพื่อในการระดมสมองเพื่อออกแบบโมเดลแก๊จน ข้อมูลจะถูกวิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหาอย่างเป็นระบบ (Content Analysis)

ผลการศึกษาพบว่า เพื่อให้สามารถคัดเลือกครัวเรือนยากจนที่แท้จริงเข้าร่วมโครงการและร่วมออกแบบและพัฒนาโมเดลแก๊จน (Operating model/Pilot project) ให้เหมาะสมกับบริบทและสอดคล้องกับความต้องการของครัวเรือนยากจน รวมทั้งมีโอกาสประสบความสำเร็จได้สูงและใช้ได้จริงในพื้นที่ที่ผู้วิจัยได้ร่วมกันออกแบบกระบวนการคัดเลือกครัวเรือนยากจนในพื้นที่ตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็น 4 ขั้นตอนดังนี้ 1) ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนยากจนด้วย ระบบสารสนเทศ PPP CONNEXT 2) ขั้นตอนการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) 3) ขั้นตอนการสอบถามข้อมูลครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายร่วมกับผู้นำชุมชน และ 4) ขั้นตอนการสำรวจความสนใจในการเข้าร่วมพัฒนาโมเดลแก๊จนจากครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย

เพื่อพัฒนาโมเดลแก้จนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนให้เหมาะสมกับบริบท และสอดคล้องกับความต้องการของครัวเรือนยากจนและมีโอกาสประสบความสำเร็จได้สูงและใช้ได้จริงในพื้นที่ คณะผู้วิจัยได้จัดประชุมเพื่อระดมสมองกลุ่มตัวอย่าง (Brainstorming) โดยใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) เป็นแนวคำถามประกอบการระดมสมองของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 48 ครัวเรือนเพื่อออกแบบโมเดล แก้จน (Operating model/Pilot project) จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า กลุ่มเป้าหมายมีมติเห็นพ้องต้องกันในการเลือกโมเดลพืชผักเพื่อชีวิตและโมเดลเกษตรทางเลือกเป็นโมเดลที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย และเมื่อมีการประชุมระดมสมองเพื่อหารือกับกลุ่มเป้าหมาย สำหรับการกำหนดแนวทางและรูปแบบในการนำโมเดลพืชผัก เพื่อชีวิตและโมเดลเกษตรทางเลือกมาใช้ในการสร้างรายได้ให้กับกลุ่มครัวเรือนเป้าหมาย พบว่า ผลจากการระดมสมองของครัวเรือนเป้าหมาย จากโมเดล “พืชผักเพื่อชีวิต” จำนวน 19 ครัวเรือน เสนอให้มีการปลูกผักปลอดภัยแบบยกแคร่ เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องคุณภาพของดินและการไม่มีที่ดิน โดยเห็นว่าควรมีการให้ความรู้เรื่อง เทคนิค การทำปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ แหล่งน้ำ โรคพืช และเทคนิคการเตรียมดิน และจากโมเดล “เกษตรทางเลือก” ครัวเรือนยากจน จำนวน 29 ครัวเรือน เสนอให้เลี้ยงไก่โดยใช้ทรงตับ เพราะสามารถวางในพื้นที่แคบได้ การดูแลก็สามารทำได้แบบง่ายๆ ที่ประชุมจึงมีมติเป็นเอกฉันท์ในการเลี้ยงไก่โดยใช้ทรงตับ นอกจากนี้ทางกลุ่มเป้าหมายได้เสนอให้มีการให้ความรู้เรื่องการเลี้ยงไก่โดยใช้ทรงตับ การทำอาหารไก่เพื่อลดต้นทุนเรื่องอาหาร และการดูแลไก่จากโรคระบาด

คำสำคัญ: กระบวนการคัดเลือกครัวเรือนยากจนที่แท้จริง, โมเดลแก้จน

ABSTRACT

This study aimed to (1) investigate the process of selecting poor households in Dong Khrang Noi Sub-district, Kaset Wisai District, Roi Et Province, and (2) develop a pilot poverty alleviation model tailored to the context of the area. A qualitative research design using the Participatory Action Research (PAR) process was applied in this study. The study sample consisted of 48 poor households in the target area, selected using multi-stage sampling, and 15 community leaders, selected using purposive sampling. Data collection tools included a 10-question semi-structured questionnaire for focus group discussions to verify information on poor households, unstructured interviews with community leaders, and a 15-question semi-structured questionnaire for brainstorming to design a poverty reduction model. Data will be analyzed using systematic content analysis.

It was found that to select accurately poor households to participate in the program and co-design and develop a poverty alleviation model that is suitable for the context and meets the needs of poor households, as well as has a high chance of success and is practical in the area, the research team has designed a process for selecting poor households in Dong Khrang Noi Subdistrict, Kaset Wisai District, Roi Et Province, into 4 steps as follows: 1) Analyzing data on poor households using the PPP CONNEXT information system, 2) Conducting focus group discussions, 3) Reviewing target household data with 15 community leaders, and 4) Surveying the interest of target households in participating in the development of the poverty alleviation model.

To develop a poverty alleviation model suitable for the local context and aligned with the needs of poor households, with a high likelihood of success and practicality in the area. The research team organized a brainstorming session with the sample group using a semi-structured interview as a guide for brainstorming with a sample of 48 households to design the poverty alleviation model. The brainstorming discovered that the "Vegetables for Life" model and the "Alternative Agriculture" model were suitable for the sample group. When a field brainstorming session was held to discuss with the sample group the guideline and plans for implementing the "Vegetables for Life" model and the "Alternative Agriculture" model to generate income for the sample households, the results showed that from the "Vegetables for Life" model, 19 poor households proposed raised-bed vegetable farming to address issues of soil quality and lack of land. They believed that knowledge should be provided on techniques for making fertilizer, seeds, water sources, plant diseases, and soil preparation techniques. While the "Alternative Agriculture" model, 29 poor households proposed Caged-layer poultry production because they can be placed in narrow spaces and care can be done easily. In addition, the sample group proposed providing knowledge on raising laying hens in cages, making chicken feed to reduce food costs, and caring for chickens against epidemics.

Keywords: The Process of Selecting Truly Poor Households, Poverty Alleviation Model

บทนำ

การบรรลุเป้าหมายแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals) หรือ SDGs ซึ่งเป็นการกำหนดเป้าหมายจากองค์การสหประชาชาติ (United Nation : UN) โดยวางเป้าหมายในการขจัดความยากจนขั้นรุนแรงและความหิวโหย (No Poverty) ทั้งปวงให้หมดไปจากโลกนี้ ในปี ค.ศ. 2030 (พ.ศ.2573) นับเป็นสัญญาณที่ดีในการแก้ไขปัญหาความยากจนร่วมกันของนานาชาติ ท่ามกลางปัญหาความยากจนที่ยังปรากฏอยู่ตามนิยามในเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งพิจารณาที่ระดับรายได้หรือฐานะทางเศรษฐกิจของบุคคล ว่ามีรายได้ไม่เพียงพอกับการดำรงชีพได้ตามมาตรฐานขั้นต่ำ หรือมีรายได้ต่ำกว่ามาตรฐานคุณภาพชีวิตขั้นต่ำ ที่ยอมรับได้ในแต่ละสังคม นอกจากนี้ความยากจนที่มี ในปัจจุบันยังได้ครอบคลุมถึงมิติอื่น ๆ ที่ไม่ได้หมายถึงเพียงรายได้หรือตัวเงิน หากแต่ครอบคลุมถึงการขาดแคลนที่อยู่อาศัย การขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข การขาดโอกาสด้านการศึกษา การไม่มีงานทำ การไร้ซึ่งอำนาจ ตลอดจนการตกอยู่ในความเสี่ยงและความหวาดกลัว (World Bank, 2008) สำหรับจังหวัดร้อยเอ็ดได้ดำเนินโครงการต่าง ๆ ที่เป็นรูปธรรมเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายของส่วนกลางและของจังหวัด ดังนี้ 1) การจัดตั้งศูนย์อำนวยการปฏิบัติการขจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดร้อยเอ็ด (ศจพ.จ.ร.) โดยดำเนินกิจกรรมคลินิกอาชีพแก่จนครัว้อยเอ็ด ลดความเหลื่อมล้ำ น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติเพื่อส่งเสริมและพัฒนาทักษะอาชีพแก่ครัวเรือนยากจนที่มีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) เพื่อสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้แก่ครัวเรือนยากจนที่มีรายได้ต่ำกว่าเกณฑ์และมีรายได้เพิ่มขึ้นพ้นเกณฑ์จปฐ. พร้อมทั้งจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน หมู่บ้าน ตำบลที่มีครัวเรือนยากจนเป้าหมาย เป็นคลินิกอาชีพให้คำปรึกษา แนะนำ ส่งเสริมสนับสนุน พัฒนาทักษะ องค์ความรู้ มีเมนูอาชีพให้เลือกในการประกอบอาชีพ

และการรื้อฟื้นหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ซึ่งมีขั้นตอนและวิธีดำเนินงาน คือ การสร้างทีมปฏิบัติการขับเคลื่อนการดำเนินงาน กิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการการเตรียมความพร้อมทีมปฏิบัติการขับเคลื่อนการดำเนินงาน กิจกรรมคัดเลือกคลินิกอาชีพ (ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง) คัดเลือกครัวเรือนเป้าหมาย (จัดเวทีทบทวน) จัดตลาดนัดอาชีพและแรงงาน (สาธิตอาชีพ คลินิกอาชีพ และส่งเสริมการตลาด) ส่งเสริม สนับสนุนการเพิ่มทักษะ พัฒนาศักยภาพ ครัวเรือนเป้าหมาย องค์ความรู้ (ติดตาม) ณ คลินิกอาชีพ (ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง) ติดตามประเมินผล/คัดเลือก Best Practice ระดับอำเภอ และจัดมหกรรมประกาศความสำเร็จครัวเรือนต้นแบบ 2) การดำเนินการตามยุทธศาสตร์ จังหวัดร้อยเอ็ดเพื่อขับเคลื่อนกลไกการแก้ไขปัญหาความยากจน ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับอำเภอมีวัตถุประสงค์ เพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตทางการเกษตรและรายได้ให้กับเกษตรกร เพื่อส่งเสริมสินค้าและผลิตภัณฑ์โอท็อป OTOP & SMEs เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ พัฒนาและประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งองค์ความรู้เทคโนโลยี เพื่อเพิ่มสมรรถนะการประกอบอาชีพของประชาชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มอาชีพและผู้ประกอบการ เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนยากจน 3) โครงการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตผู้มีรายได้น้อย เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม กิจกรรมพัฒนาอาชีพและรายได้ของจนยากจน (จังหวัดร้อยเอ็ด) โดยมีวัตถุประสงค์ คือ พัฒนาศักยภาพ ทีมปฏิบัติการแก้ไขปัญหาความยากจนระดับอำเภอ ส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงิน และส่งเสริมการประกอบอาชีพให้แก่ครัวเรือนผู้มีรายได้น้อยให้มีรายได้เพิ่มขึ้น (สำนักงานจังหวัดร้อยเอ็ด, 2564)

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลครัวเรือนยากจนในพื้นที่อำเภอเกษตรวิสัย โดยกระบวนการพัฒนาโมเดลแก่งจันในพื้นที่ตำบลนาร่อง คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยเริ่มจากการวิเคราะห์ข้อมูลทุนฐานดำรงชีพ กับข้อมูลบริบทของอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด รวมถึงทบทวนเกณฑ์ที่หน่วยบริหารและจัดการทุนวิจัยและนวัตกรรม ด้านการพัฒนาพื้นที่ (บพท.) หน่วยผู้สนับสนุนทุนวิจัยของโครงการนี้ และได้คัดเลือกพื้นที่ตำบลดงครั่งน้อยอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นตำบลนาร่อง แล้วกำหนดพื้นที่เป้าหมาย โดยมุ่งนำเอากลุ่มครัวเรือนกลุ่มที่อยู่ลำบาก (กลุ่ม 2) และกลุ่มที่อยู่พอได้ (กลุ่ม 3) จากระบบฐานข้อมูล PPPCONNEXT (Practical Poverty Provincial Connexit) ซึ่งเป็นระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนระดับจังหวัดที่พัฒนาโดย บพท. เข้าร่วมโครงการ ซึ่งข้อมูลของตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จากระบบ PPPCONNEXT จากครัวเรือนคนจน ทั้ง 13 หมู่บ้าน พบว่ามีจำนวนครัวเรือน 167 ครัวเรือนและมีสมาชิกในครัวเรือนดังกล่าว รวม 908 คน มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 2.36 ซึ่งอยู่ในระดับอยู่ยาก จากข้อมูลดังกล่าว เป็นฐานสนับสนุนที่ดีที่คณะผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลมาใช้เพื่อคัดเลือกหากกลุ่มครัวเรือน ยากจนที่แท้จริงเพื่อร่วมกันออกแบบและพัฒนาโมเดลแก่งจันที่ตอบโจทย์บริบทและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่แท้จริงต่อไป

คณะผู้วิจัยได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงผู้นำชุมชนที่ช่วยเหลือในการสอบถามรายชื่อและให้ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย กลุ่ม 2 และ 3 ที่เข้าร่วมโมเดลแก่งจันในครั้งนี้ และดำเนินการวิเคราะห์รายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลทุนฐานดำรงชีพของตำบลดงครั่งน้อยอย่างละเอียด มีการลงพื้นที่สำรวจข้อมูลจริงร่วมกับผู้นำชุมชน ประชุมหารือร่วมกัน วิเคราะห์แผนจังหวัด ประชุมคัดกรองและจัดทำรายละเอียดข้อมูลครัวเรือนที่สนใจเข้าร่วมโครงการ (Poverty profile) คัดกรองเหลือผู้อาสาสมัครเข้าร่วมในโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนต่อไป

จากความสำคัญและปัญหาข้างต้น การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาถึงกระบวนการในการคัดเลือกหากกลุ่มครัวเรือนยากจนที่แท้จริงจากครัวเรือนยากจนในระดับอยู่ยากจากข้อมูลในระบบ PPPCONNEXT ในตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อร่วมกันออกแบบและพัฒนาโมเดลแก่งจันที่ตอบโจทย์บริบทและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่แท้จริง เนื่องจากรูปแบบโมเดลแก่งจันที่ผ่านมามักถูกออกแบบโดยหน่วยงานภาครัฐ และมุ่งนำไปใช้ใน

การแก้ไขปัญหาในภาพรวมโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในด้านพื้นที่หรือตัวบุคคลของกลุ่มเป้าหมายทำให้ความพยายามในการแก้ไขปัญหาของแต่ละพื้นที่ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้การศึกษานี้ยังมุ่งเน้นการนำเอาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เข้าไปช่วยพัฒนา และยกระดับครัวเรือนยากจนให้มีรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ผ่านกระบวนการพัฒนาโมเดลแก๊จนที่บูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัย หน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาในพื้นที่เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของคนจนอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ลดความเหลื่อมล้ำ และเพิ่มความเท่าเทียมอย่างยั่งยืนให้กับคนในชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการคัดเลือกครัวเรือนยากจนให้ได้เป้าหมายที่แท้จริงเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างเบ็ดเสร็จและแม่นยำในพื้นที่ตำบลคงครั่งน้อย อำเภอกษัตริย์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ด
2. เพื่อพัฒนาโมเดลแก๊จนที่ตอบโจทย์ความต้องการของกลุ่มเป้าหมายและมีความเป็นไปได้ตามสภาพจริงของในพื้นที่ตำบลคงครั่งน้อย อำเภอกษัตริย์ชัย จังหวัดร้อยเอ็ดเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนให้กับครัวเรือนยากจนเป้าหมาย

ทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดและมิติของความยากจนกับการพัฒนาเชิงพื้นที่

ปัญหาความยากจน เป็นปัญหาสำคัญที่ทำลายในหลายพื้นที่ทั่วโลก โดยเฉพาะในชุมชนชนบทที่ทรัพยากรมีจำกัดและโอกาสในการสร้างรายได้ไม่เพียงพอ โดยพบว่าความยากจนเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่มีความซับซ้อนและครอบคลุมหลายมิติ ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงมิติด้านรายได้ หากแต่รวมถึงการขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากร การศึกษา การสาธารณสุข การมีงานทำ ตลอดจนการขาดอำนาจในการกำหนดชีวิตของตนเอง (World Bank, 2008) งานศึกษาด้านการพัฒนาสังคมร่วมสมัยจึงเสนอให้มองความยากจนในลักษณะ “ความยากจนหลายมิติ” (Multidimensional Poverty) ซึ่งสะท้อนสภาพความเปราะบางของครัวเรือนในบริบทที่แตกต่างกันในบริบทของพื้นที่ชนบท ความยากจนมักสัมพันธ์กับข้อจำกัดด้านทรัพยากรการผลิต โอกาสทางเศรษฐกิจ และศักยภาพของครัวเรือนการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างมีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องอาศัยการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ (Area-based Analysis) ที่คำนึงถึงบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนเป็นสำคัญ (Scoones, 1998)

แนวคิดทุนหลากหลายมิติ (Livelihood Assets Framework) เป็นกรอบวิเคราะห์ที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายในการศึกษาความยากจนและการพัฒนาชนบท โดยมองว่าความสามารถในการดำรงชีพของครัวเรือนขึ้นอยู่กับทุนสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนเศรษฐกิจ ทุนธรรมชาติ และทุนสังคม (Narayan et al., 2000; Scoones, 1998) กรอบแนวคิดดังกล่าวช่วยให้การประเมินสถานะความยากจนมี ความรอบด้าน และสามารถนำไปสู่การออกแบบมาตรการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับศักยภาพและข้อจำกัดของแต่ละครัวเรือน งานวิจัยด้านการแก้ไขปัญหาความยากจนในประเทศไทยพบว่า การใช้ข้อมูลทุนหลากหลายมิติร่วมกับการมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยลดปัญหาการตกหล่นของกลุ่มเป้าหมาย และเพิ่มประสิทธิภาพของการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างมีนัยสำคัญ (พิมพ์ชนก ไพรพิณาศและคณะ, 2025)

ปัจจุบันประเทศไทยและอีกหลายประเทศทั่วโลก โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทยังพบว่าครัวเรือนจำนวนมากอยู่ในสภาวะรายได้ต่ำและขาดโอกาสทางเศรษฐกิจ (World Bank, 2021) ดังนั้นการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องดำเนินการทั้งในระดับโครงสร้างและระดับปัจเจก ซึ่งแนวทางในการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องอาศัยการวิเคราะห์บริบทเฉพาะของชุมชนและศักยภาพของครัวเรือนแต่ละกลุ่ม (Scoones, 1998) รวมทั้งการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องใช้โมเดลที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นและศักยภาพของครัวเรือน (พิมพ์ชนก ไพรพินาสและคณะ, 2025) ดังนั้น หลายงานวิจัยจึงแนะนำการใช้กรอบการวิเคราะห์ทุนหลากหลายมิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนธรรมชาติ ทุนเศรษฐกิจ และทุนสังคม ในการประเมินสถานการณ์ความเป็นอยู่และวางแผนแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพชัดเจน

ทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน

ทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายในชุมชนมองว่า ชุมชนเป็นฐานสำคัญของการพัฒนามากกว่าการพึ่งพาการช่วยเหลือจากภายนอกเพียงอย่างเดียว แนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน การใช้ทรัพยากรในพื้นที่ และการพัฒนาอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น (Todaro & Smith, 2020) ทั้งนี้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ถือเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาการออกแบบแนวทางแก้ไข ไปจนถึงการประเมินผล (Chambers, 1994; Reason & Bradbury, 2008) กระบวนการดังกล่าวช่วยให้การพัฒนาไม่เพียงเป็นการ “ให้ความช่วยเหลือ” แต่เป็นการ “เสริมพลัง” (Empowerment) ให้ครัวเรือนยากจนสามารถกำหนดแนวทางการพัฒนาของตนเองได้

การพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) และโมเดลเศรษฐกิจ BCG กับการแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงบูรณาการ

การแก้ไขปัญหาความยากจนในบริบทชนบทจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดการพัฒนาที่มองความยากจนในลักษณะหลายมิติ และให้ความสำคัญกับศักยภาพของครัวเรือนและบริบทเชิงพื้นที่ งานวิจัยนี้ใช้เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยเฉพาะ SDG 1 (No Poverty) และ SDG 2 (Zero Hunger) เป็นกรอบเป้าหมายเชิงนโยบาย เพื่อชี้ทิศทางการพัฒนาไปสู่การลดความยากจนควบคู่กับการสร้างความมั่นคงทางอาหารอย่างยั่งยืน ในขณะเดียวกันโมเดลเศรษฐกิจ BCG (Bio-Circular-Green Economy) ได้ถูกนำมาใช้เป็นกลไกเชิงปฏิบัติในการแปลงเป้าหมายของ SDGs ให้สอดคล้องกับบริบทระดับพื้นที่ โดยเน้นการใช้ทรัพยากรชีวภาพอย่างคุ้มค่า การหมุนเวียนทรัพยากร และการพัฒนาอาชีพที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม กรอบแนวคิด BCG ช่วยให้การออกแบบกิจกรรมแก้ไขปัญหาความยากจนสามารถเชื่อมโยงมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันอย่างเป็นรูปธรรม และการบูรณาการกรอบแนวคิด SDGs และ BCG ในงานวิจัยนี้ จึงนำไปสู่การพัฒนา “โมเดลแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่” ที่มุ่งเสริมสร้างความสามารถในการดำรงชีพของครัวเรือนยากจนผ่านการเพิ่มรายได้ การเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร การลดต้นทุนการผลิต และการพัฒนาทักษะที่เหมาะสมกับศักยภาพของครัวเรือน โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการออกแบบและขับเคลื่อนโมเดลดังกล่าว ดังนั้น กรอบแนวคิดการวิจัยนี้ตั้งอยู่บนฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืนและเศรษฐกิจฐานราก โดยมองว่าการแก้ไขปัญหาความยากจนที่มีประสิทธิภาพต้องเป็นกระบวนการบูรณาการที่เชื่อมโยงเป้าหมายเชิงนโยบาย กลไกการพัฒนา และบริบทเชิงพื้นที่เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาโมเดลแก๊จันเชิงพื้นที่

ในบริบทของประเทศไทย มีงานวิจัยจำนวนมากที่ได้เน้นย้ำถึงบทบาทของอาชีพเกษตรกรทางเลือก โดย Juntanapong & Saengngoen (2020) ได้กล่าวถึงการเลี้ยงไก่ไข่ในกรงตับและการปลูกผักยกแคร่ที่ไม่มีการใช้สารเคมี ซึ่งเป็นนวัตกรรมที่ช่วยลดต้นทุน เพิ่มผลผลิตภาพ และสอดคล้องกับพื้นที่จำกัดอย่างชนบทไทย ซึ่งการเลี้ยงไก่ไข่ในระบบกรงตับเป็นหนึ่งในรูปแบบที่ได้รับการยอมรับว่าเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และทรัพยากรที่มีจำกัด เพราะสามารถควบคุมสภาพแวดล้อม ลดปัญหาโรคและการสูญเสียจากสัตว์ป่าได้ดี (Kongpracha et al., 2019) นอกจากนี้ การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาประยุกต์ใช้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยให้เกษตรกรสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและบริหารจัดการทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม (Chambers, 1994)

นอกจากนั้น การวิจัยของ Putnam (2000) ชี้ให้เห็นถึงประเด็นการเสริมสร้างทุนสังคมในชุมชนการพัฒนาความร่วมมือและเครือข่ายในชุมชนเป็นซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมบทบาทของครัวเรือนในการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยงานวิจัยด้านนี้ชี้ให้เห็นว่าชุมชนที่มีทุนสังคมแข็งแรงมีโอกาสในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคมสูงกว่าชุมชนที่ขาดทุนสังคม นอกจากนี้ยังช่วยให้การจัดการความเสี่ยงต่างๆ เป็นไปได้ดีขึ้น เช่น การรับมือกับโรคระบาดในสัตว์เลี้ยง หรือภัยธรรมชาติอื่น ๆ

งานวิจัยนี้จึงนำเสนอการใช้ระบบฐานข้อมูลสารสนเทศ PPP CONNEXT ซึ่งเป็นนวัตกรรมทางดิจิทัลที่ช่วยในการประเมินสถานะความยากจนอย่างแม่นยำและรวดเร็ว โดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลที่มีความหลากหลายของข้อมูล (พิมพ์ชนก ไพรีพินาศและคณะ, 2025) รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการเชิงลึกและตอบโจทย์บริบทท้องถิ่นซึ่งจะช่วยให้การพัฒนาโมเดลแก๊จันได้ตรงจุดและมีประสิทธิภาพสูง โดยเน้นความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เพื่อสร้างความยั่งยืนของโครงการ (Reason & Bradbury, 2008) ทั้งนี้ มิติด้านความยั่งยืนและการเข้าร่วมของชุมชนในการดำเนินงานยังถูกกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในทฤษฎีพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งยืนยันว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนจนถึงการติดตามประเมินผลเป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้โครงการพัฒนาเชิงพื้นที่ประสบผลสำเร็จในระยะยาว (Pretty, 1995)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ กระบวนการศึกษาวิจัยแบบการมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยมีวิธีการดำเนินงาน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ครัวเรือนยากจนในตำบลดงครั้งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 167 ครัวเรือน โดยมีสมาชิกในครัวเรือน จำนวน 908 คนซึ่งได้มาจากระบบสารสนเทศที่เรียกว่า PPP CONNEXT ซึ่งเป็นระบบฐานข้อมูลที่สามารถแสดงผลข้อมูลครัวเรือนยากจนในระดับพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพทุน 5 มิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพ ทุนเศรษฐกิจ ทุนธรรมชาติและทุนทางสังคมพร้อมทั้งวิเคราะห์และแสดงผลให้ทราบว่าแต่ละทุนแต่ละครัวเรือนมีความจนอยู่ในระดับใด ซึ่งมีจำนวน 4 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 อยู่ลำบาก ระดับที่ 2 อยู่ยาก ระดับที่ 3 อยู่พอได้ ระดับที่ 4 อยู่ดีของกลุ่มเป้าหมายเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำต่อไป และผู้นำชุมชนในตำบลดงครั้งน้อย ประกอบด้วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้านนักพัฒนาชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ที่ได้เข้าร่วมโครงการเสริมสร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) ของจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 30 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 2 กลุ่มได้แก่

2.1 คริวเรือนยากจนในพื้นที่ตำบลคงครั้งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 48 คริวเรือน ซึ่งได้มาจากการการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 คัดเลือกคริวเรือนยากจนในตำบลคงครั้งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ที่อยู่ในระดับอยู่ยาก จำนวน 167 คริวเรือนจาก ระบบสารสนเทศที่เรียกว่า PPP CONNEXT

ขั้นตอนที่ 2 จัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากตัวแทนของ 167 คริวเรือน ยากจนเพื่อสอบถามข้อมูลคริวเรือนยากจนอีกครั้ง ทำให้เหลือคริวเรือนเป้าหมายจำนวน 119 คริวเรือน

ขั้นตอนที่ 3 สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) กับผู้นำชุมชนทั้ง 15 คนเพื่อ สอบถามถึงคริวเรือนที่ยากจนจริง ๆ โดยพบคริวเรือนยากจนแท้จริงจำนวน 76 คริวเรือน

ขั้นตอนที่ 4 คัดกรองโดยความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย พบว่ามีคริวเรือนที่สนใจเข้าร่วมประชุม เพื่อออกแบบโมเดลแก้จนจำนวน 48 คริวเรือน

2.2 ผู้นำชุมชนในตำบลคงครั้งน้อย จำนวน 15 คน ซึ่งได้มาโดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกจากผู้นำชุมชนทั้ง 13 หมู่บ้านจากตำบลคงครั้งน้อย ที่ได้รับรางวัลผู้นำในการ เปลี่ยนแปลงชนะเลิศหนึ่งของประเทศที่มีการมอบรางวัลโดยรัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทย เมื่อเดือน กรกฎาคม 2564 ซึ่งประกอบด้วย กำนัน 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน 13 คน และ นักพัฒนาชุมชนจำนวน 1 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. ระบบสารสนเทศ PPP CONNEXT ซึ่งเป็นระบบฐานข้อมูลที่สามารถแสดงผลข้อมูลคริวเรือนยากจน ในระดับพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพพัฒนา โดยกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) โดยมีหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) เป็นเจ้าของระบบข้อมูล

2. แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) เพื่อเป็นแนวคำถามประกอบการสนทนากลุ่ม เฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อสอบถามข้อมูลคริวเรือนยากจนจำนวน 10 ข้อ เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน และวิเคราะห์ศักยภาพทุน 5 มิติ ของกลุ่มเป้าหมายเพื่อคัดเลือกคริวเรือนยากจนให้ได้เป้าหมายที่แท้จริงนำไปสู่การ แก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำต่อไป

3. การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) โดยการสัมภาษณ์ พูดคุยอย่างเป็น ธรรมชาติ ไม่มีคำถามที่ตายตัว กับผู้นำชุมชนทั้ง 15 คน เกี่ยวกับคริวเรือนยากจนทั้ง 167 คริวเรือนเพื่อสอบถามถึง คริวเรือนที่ยากจนจริง ๆ เป็นแนวทางในการพูดคุย

4. แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) เพื่อเป็นแนวคำถามประกอบการระดมสมอง (Brainstorming) 15 ข้อ ของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อออกแบบโมเดลแก้จน (Operating model/Pilot project) ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา บริบทของคนจนกลุ่มเป้าหมาย และ ความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งเป็น 2 ระยะตามวัตถุประสงค์ การวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 กระบวนการคัดเลือกคริวเรือนยากจนในพื้นที่ตำบลคงครั้งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1.1 มอบหมายผู้รับผิดชอบตรวจสอบข้อมูลคริวเรือนยากจนในพื้นที่ตำบลคงครั้งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ดจากระบบสารสนเทศ PPP CONNEXT

1.2 จัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากตัวแทนของ 167 คริวเรือนยากจน โดยใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) จำนวน 10 ข้อ เพื่อเป็นแนวคำถามประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ เพื่อสอบถามข้อมูลคริวเรือนยากจนอีกครั้ง เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน และวิเคราะห์ศักยภาพทุน 5 มิติของกลุ่มเป้าหมายซ้ำเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการคัดเลือกคริวเรือนยากจนให้ได้เป้าหมายที่แท้จริง

1.3 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) กับผู้นำชุมชนทั้ง 15 คน โดยผู้สัมภาษณ์จะใช้เพียงหัวข้อกว้าง ๆ เกี่ยวกับคริวเรือนนอยากจนทั้ง 167 คริวเรือน เป็นการพูดคุยอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่มีคำถามที่ตายตัว เพื่อสอบถามถึงคริวเรือนที่ยากจนจริงๆ เป็นแนวทางในการพูดคุย

1.4 ทีมนักวิจัยและผู้นำชุมชนทั้ง 15 คน ช่วยกันวิเคราะห์โดยใช้ข้อมูลทั้งสามด้านได้แก่ ข้อมูลจาก PPP CONNEXT ข้อมูลจากจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และข้อมูลจากการพูดคุยกับผู้นำมาใช้ในการตัดสินใจเลือกคริวเรือนยากจนที่ยากจนจริง ๆ และพร้อมรับความช่วยเหลือจากโครงการนี้

ระยะที่ 2 การพัฒนาโมเดลแก๊จนในพื้นที่นำร่องเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนให้กับคริวเรือนเป้าหมาย คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดระดมสมองกลุ่มตัวอย่าง (Brainstorming) โดยใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) เป็นแนวคำถามประกอบการระดมสมองของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 48 คริวเรือน เพื่อออกแบบโมเดลแก๊จน (Operating model/Pilot project) ให้เหมาะกับบริบทพื้นที่ และสอดคล้องกับความต้องการของคริวเรือนยากจน และมีโอกาสประสบความสำเร็จได้สูงและใช้ได้จริงในพื้นที่

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลจากการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วยข้อมูลจาก 4 ด้านดังนี้ 1) ข้อมูลจากระบบสารสนเทศ PPP CONNEXT 2) ข้อมูลจากแบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) ที่เป็นแนวคำถามประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อสอบถามข้อมูลคริวเรือนยากจนจำนวน 10 ข้อ 3) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) โดยการสัมภาษณ์ พูดคุยอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่มีคำถามที่ตายตัว กับผู้นำชุมชนทั้ง 15 คน และ 4) ข้อมูลจากแบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) ที่ใช้เป็นแนวคำถามประกอบการระดมสมอง (Brainstorming) ของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อออกแบบโมเดลแก๊จน (Operating model/Pilot project)

การวิเคราะห์ข้อมูลชุดที่ 2-4 วิเคราะห์โดยการวิเคราะห์เนื้อหาอย่างเป็นระบบ (Content Analysis) เพื่อหาความหมาย รูปแบบ หรือประเด็นที่ซ่อนอยู่เพื่อตอบโจทย์วัตถุประสงค์การวิจัยทั้ง 2 ข้อ

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการคัดเลือกคริวเรือนยากจนเพื่อพัฒนาโมเดลแก๊จนในพื้นที่ตำบลครั้งน้อย อำเภอกะทู้ศรีวิชัย จังหวัดร้อยเอ็ด

เพื่อให้สามารถคัดเลือกคริวเรือนยากจนที่แท้จริงเข้าร่วมโครงการและร่วมออกแบบและพัฒนาโมเดลแก๊จน (Operating model/Pilot project) ให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่และสอดคล้องกับความต้องการของคริวเรือนยากจน รวมทั้งมีโอกาสประสบความสำเร็จได้สูงและใช้ได้จริงในพื้นที่ ทีมผู้วิจัยได้ร่วมกันออกแบบกระบวนการคัดเลือกคริวเรือนยากจนในพื้นที่ตำบลครั้งน้อย อำเภอกะทู้ศรีวิชัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลคริวเรือนยากจนด้วยระบบสารสนเทศ PPP CONNEXT คณะผู้วิจัยได้มอบหมายให้ผู้รับผิดชอบ ใช้ระบบสารสนเทศ PPP CONNEXT ซึ่งเป็นระบบฐานข้อมูลที่สามารถแสดงผลข้อมูลคริวเรือนยากจนในระดับพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาโดย กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์

วิจัยและนวัตกรรม (อว.) โดยมี หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) เป็นเจ้าของระบบข้อมูล ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของตำบลครั้งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด จากระบบ PPP CONNEXT จากครัวเรือนคนจนทั้ง 13 หมู่บ้าน พบว่ามีจำนวนครัวเรือน 167 ครัวเรือนและมีสมาชิกในครัวเรือนดังกล่าวรวม 908 คน มีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ที่ 2.36 ซึ่งอยู่ในระดับอยู่ยาก จากข้อมูลดังกล่าว เป็นฐานข้อมูลสนับสนุนที่ดีที่คณะผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลมาใช้ในการคัดเลือกหากกลุ่มครัวเรือนยากจนที่แท้จริง เพื่อร่วมกันออกแบบและพัฒนาโมเดลแก้จนที่ตอบโจทย์บริบทและความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่แท้จริงต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) จากผลการวิเคราะห์จากระบบ PPP CONNEXT กลุ่มผู้วิจัยได้ขอตัวแทนจาก 167 ครัวเรือนยากจน และใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) จำนวน 10 ข้อ เพื่อเป็นแนวคำถามประกอบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group) เพื่อสอบถามข้อมูลครัวเรือนยากจนอีกครั้ง โดยการเก็บข้อมูลเชิงลึกประเด็นศักยภาพชุมชน บริบทพื้นที่ และศักยภาพทุน 5 มิติของกลุ่มเป้าหมายเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการคัดเลือกครัวเรือนยากจนให้ได้เป้าหมายที่แท้จริงและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำต่อไป ผลจากขั้นตอนที่ 2 ทีมผู้วิจัยได้เลือกระดับกลุ่มคนจนอย่างเจาะจง (Purposive sampling) 2 กลุ่มคือ กลุ่มอยู่ยากและกลุ่มพออยู่ได้ ดังนั้น จึงเหลือเพียงกลุ่มครัวเรือนคนจนในระดับ 2 จำนวน 42 ครัวเรือน และระดับ 3 จำนวน 77 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 119 ครัวเรือน 614 คน ภายใต้ทุนทางด้านเศรษฐกิจที่ทางทีมผู้วิจัยมองว่าควรนำมาเข้าสู่โครงการแก้จน เพื่อลดปัญหาและช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้กับครัวเรือนยากจน

ขั้นตอนที่ 3 การสอบถามข้อมูลครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายร่วมกับผู้นำชุมชน จากผลการคัดเลือกครัวเรือนยากจนในขั้นตอนที่ 2 ครัวเรือนคนจนในระดับ 2 จำนวน 42 ครัวเรือน และระดับ 3 จำนวน 77 ครัวเรือน รวมทั้งสิ้น 119 ครัวเรือน สมาชิก 614 คน จาก 13 หมู่บ้าน เพื่อให้ได้มาซึ่งกลุ่มครัวเรือนยากจนที่แท้จริงและอยู่ในเป้าหมายของการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ ทีมผู้วิจัยได้เพิ่มขั้นตอนที่ 3 คือการสอบถามข้อมูลครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายร่วมกับผู้นำชุมชน ทั้ง 15 คนอีกครั้ง โดยการใช้รูปแบบการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เพื่อตรวจสอบรายชื่อครัวเรือนที่ยากจนที่แท้จริงและเพิ่มรายชื่อครัวเรือนที่ยากจนแต่ไม่ได้มีชื่ออยู่ในระบบข้อมูลที่ผู้นำให้การยืนยันถึงฐานะความยากจนของครัวเรือน เพื่อป้องกันการตกหล่นของคนจนในชุมชนภายใต้เกณฑ์ของกลุ่มคนจนที่ทางคณะผู้วิจัยได้กำหนดไว้ รวมทั้งขอข้อมูลเชิงลึกบางประการของครัวเรือนยากจน เช่น ปัญหาด้านสุขภาพ ลักษณะนิสัยและความประพฤติที่เห็นได้ในชุมชนความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อประเมินและคัดกรองครัวเรือนยากจน ซึ่งพิจารณาตามปัจจัยต่างๆ โดยเฉพาะศักยภาพของสมาชิกในครัวเรือน ที่สามารถเข้ามาร่วมพัฒนาได้ จากกระบวนการดังกล่าว ทำให้คณะผู้วิจัยได้รายชื่อที่ผ่านการคัดเลือกจากผู้นำท้องถิ่นเหลือเพียงจำนวน 76 ครัวเรือน รวม 180 คน เพื่อนำไปสู่การวางแผนและวิเคราะห์กิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับครัวเรือนยากจนเพื่อเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในการออกแบบโมเดลแก้จนต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 การสำรวจความสนใจในการเข้าร่วมพัฒนาโมเดลแก้จนจากครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้มั่นใจว่าโครงการนี้มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จสูงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการลงสำรวจพื้นที่จริงของครัวเรือนเป้าหมายรวมทั้งสอบถามความพร้อมในการเข้าร่วมโครงการ ผลการดำเนินการ พบว่า จากครัวเรือนที่เป็นเป้าหมายจริง จำนวน 76 ครัวเรือน ไม่สามารถติดต่อได้ จำนวน 1 ครัวเรือน ทำให้เหลือรายชื่อครัวเรือนเป้าหมายจำนวน 75 ครัวเรือน และเมื่อมีการตรวจทานรายชื่อครัวเรือน ทำให้ทราบว่ารายชื่อซ้ำกันอีกจำนวน 1 ครัวเรือน ทำให้เหลือครัวเรือนเป้าหมายที่จะต้องลงเก็บข้อมูลจำนวน 74 ครัวเรือน และเมื่อคณะผู้วิจัยลงเก็บข้อมูลในพื้นที่มีเพียง 70 ครัวเรือนที่ให้ข้อมูล อย่างไรก็ตามข้อมูลจากการลงพื้นที่พบว่า ครัวเรือนเป้าหมายทั้งหมด 70 ครัวเรือน

มีเพียง 61 ครั้วเรือน ที่พร้อมจะเข้าร่วมโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน โดยครั้วเรือนส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตร และประสบปัญหาเรื่องคุณภาพของดิน และขาดน้ำในการทำเกษตร คณะผู้วิจัยและผู้นำชุมชนทั้ง 15 คนได้ร่วมกันวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาโมเดลที่สามารถนำไปใช้ได้จริงและเหมาะกับบริบทของพื้นที่และบริบทของครั้วเรือนเป้าหมาย รวมทั้งทักษะเดิมที่สามารถต่อยอดได้ ซึ่งสรุปได้ว่าเบื้องต้น โมเดลที่เหมาะสมและมีความเป็นไปได้กับกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ โมเดลพืชผักเพื่อชีวิต และโมเดลเกษตรทางเลือก และเพื่อหาแนวทางและรูปแบบในการนำโมเดล ไปใช้จริงในพื้นที่ คณะผู้วิจัยได้จัดเวทีเพื่อระดมความคิดเห็นโดยทำหนังสือเชิญครั้วเรือนเป้าหมาย 61 ครั้วเรือน เข้าร่วมประชุมพูดคุยเพื่อร่วมหารือแนวทางและรูปแบบในการนำพัฒนาโมเดลแก่เจ้าหน้าที่นำไปใช้ได้จริง อย่างไรก็ตามมีเพียง 48 ครั้วเรือนเป้าหมายที่เข้าร่วมการประชุมครั้งนี้

ภาพที่ 1 แผนภาพสรุปขั้นตอนกระบวนการคัดกรองครั้วเรือนยากจน

ที่มา : คณะผู้วิจัย, 2568

2. การพัฒนาโมเดลแก่เจ้าหน้าที่นำร่องเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนให้กับครั้วเรือนยากจนในพื้นที่ตำบลดงครั้งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

เพื่อพัฒนาโมเดลแก่เจ้าหน้าที่นำร่องเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนให้เหมาะสมกับบริบท และสอดคล้องกับความต้องการของครั้วเรือนยากจน และมีโอกาสประสบความสำเร็จได้สูงและใช้ได้จริงในพื้นที่ คณะผู้วิจัยได้จัดประชุมเพื่อระดมสมองกลุ่มตัวอย่าง (Brainstorming) โดยใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) เป็นแนวคำถามประกอบการระดมสมองของกลุ่มตัวอย่างจำนวน 48 ครั้วเรือนเพื่อออกแบบโมเดลแก่เจ้าหน้าที่นำร่องจากการระดมสมองพบว่า มี 2 โมเดลที่เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง คือ

โมเดลพืชผักเพื่อชีวิต และโมเดลเกษตรทางเลือก โดยจากโมเดล “พืชผักเพื่อชีวิต” ครั้วเรือนยากจนจำนวน 19 ครั้วเรือน เสนอให้มีการปลูกผักปลอดภัย แบบยกแคร่ เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องคุณภาพของดินและการไม่มีที่ดิน โดยเห็นว่าควรมีการให้ความรู้เรื่อง เทคนิคการทำปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ แหล่งน้ำ โรคพืช และเทคนิคการเตรียมดิน และจากโมเดล “เกษตรทางเลือก” ครั้วเรือนยากจน จำนวน 29 ครั้วเรือน เสนอให้เลี้ยงไก่ไข่ แต่เนื่องจากข้อจำกัดของพื้นที่ทางคณะผู้วิจัยได้เชิญผู้เชี่ยวชาญในเรื่องการเลี้ยงไก่ไข่ เพื่อให้ข้อเสนอแนะในการนำนวัตกรรมแบบง่าย ๆ ที่กลุ่มเป้าหมายสามารถนำมาใช้เลี้ยงไก่ในบริเวณบ้านของตนเองได้ โดยผู้เชี่ยวชาญได้เสนอให้เลี้ยงไก่โดยใช้ทรงตับ

เพราะสามารถวางในพื้นที่แคบได้ การดูแลก็สามารถทำได้แบบง่ายๆ ที่ประชุมจึงมีมติเป็นเอกฉันท์ในการเลี้ยงไก่โดยใช้กรงตับ นอกจากนั้นกลุ่มเป้าหมายได้เสนอให้มีการให้ความรู้เรื่องการเลี้ยงไก่โดยใช้กรงตับ การทำอาหารไก่เพื่อลดต้นทุนเรื่องอาหาร และการดูแลไก่จากโรคระบาด

สรุป

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1

เพื่อให้สามารถคัดเลือกครัวเรือนยากจนที่แท้จริงเข้าร่วมโครงการและร่วมออกแบบและพัฒนาโมเดลแก๊จน (Operating model/Pilot project) ให้เหมาะสมกับบริบทและสอดคล้องกับความต้องการของครัวเรือนยากจน รวมทั้งมีโอกาสประสบความสำเร็จได้สูงและใช้ได้จริงในพื้นที่ คณะผู้วิจัยได้ร่วมกันออกแบบกระบวนการคัดเลือกครัวเรือนยากจนในพื้นที่ตำบลคงครั้งน้อย อำเภอกะทู้ศรีวิชัย จังหวัดร้อยเอ็ด เป็น 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลครัวเรือนยากจนด้วยระบบสารสนเทศ PPP CONNEXT

คณะผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากระบบสารสนเทศ PPP CONNEXT ซึ่งเป็นระบบฐานข้อมูลที่สามารถแสดงผลข้อมูลครัวเรือนยากจนในระดับพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นข้อมูลเริ่มต้นในการคัดเลือกครัวเรือนยากจนให้ได้เป้าหมายที่แท้จริง

ขั้นตอนที่ 2 การจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

การจัดสนทนากลุ่มจากตัวแทน 167 ครัวเรือนยากจนโดยใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview) เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกประเด็นศักยภาพชุมชน บริบทพื้นที่ และศักยภาพทุน 5 มิติ ของกลุ่มเป้าหมายซ้ำ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการคัดเลือกครัวเรือนยากจนให้ได้เป้าหมายที่แท้จริง

ขั้นตอนที่ 3 การสอบทานข้อมูลครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายร่วมกับผู้นำชุมชน

การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) ผู้นำชุมชนทั้ง 15 คนเพื่อสอบทานข้อมูลครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายและตรวจสอบรายชื่อครัวเรือนที่ยากจนที่แท้จริง และเพิ่มรายชื่อครัวเรือนที่ยากจนแต่ไม่ได้มีชื่ออยู่ในระบบข้อมูลที่ผู้นำให้การยืนยันถึงฐานะความยากจนของครัวเรือนเพื่อป้องกันการตกหล่นของคนจนในชุมชนภายใต้ในชุมชน

ขั้นตอนที่ 4 การสำรวจความสนใจในการเข้าร่วมพัฒนาโมเดลแก๊จนจากครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย

เพื่อให้มั่นใจว่าโครงการนี้มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จสูงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการลงสำรวจพื้นที่จริงเพื่อสำรวจบริบทของครัวเรือนเป้าหมายรวมทั้งสอบถามความพร้อมในการเข้าร่วมโครงการ

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2

จากการจัดประชุมเพื่อระดมสมองกลุ่มตัวอย่าง (Brainstorming) ได้มีการพัฒนาโมเดลเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน 2 โมเดลคือ “โมเดลพืชผักเพื่อชีวิต” และ “โมเดลเกษตรทางเลือก” ซึ่งเป็นโมเดลที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายเนื่องจากครัวเรือนส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตร และประสบปัญหาเรื่องคุณภาพของดิน และขาดน้ำในการทำ การเกษตร และมีแนวทางและรูปแบบในการนำโมเดลพืชผักเพื่อชีวิตและโมเดลเกษตรทางเลือกมาใช้ในการสร้างรายได้ให้กับกลุ่มครัวเรือนเป้าหมาย โดยพบว่า ครัวเรือนยากจน จำนวน 19 ครัวเรือนที่เลือกใช้ “โมเดลพืชผักเพื่อชีวิต” เสนอให้มีการปลูกผักปลอดภัย แบบยกแคร่ เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องคุณภาพของดินและการไม่มีที่ดิน โดยเห็นว่าควรมี การให้ความรู้เรื่อง เทคนิคการทำปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ แหล่งน้ำ โรคพืช เทคนิคการเตรียมดิน และเทคนิคการปลูก/ดูแลพืชที่ ปลูกยกแคร่แคร่ (Re-skill/New-skill) และครัวเรือนยากจน จำนวน 29 ครัวเรือน เลือกใช้ “โมเดลเกษตรทางเลือก” เสนอให้เลี้ยงไก่ แต่เนื่องจากข้อจำกัดของพื้นที่จึงมีการเสนอให้เลี้ยงไก่แบบกรงตับ ซึ่งการดูแลก็สามารถทำได้ง่าย

นอกจากนี้กลุ่มเป้าหมายได้เสนอให้มีการให้ความรู้เรื่องการเลี้ยงไก่ การทำอาหารไก่เพื่อลดต้นทุนเรื่องอาหารและการดูแลไก่จากโรคระบาด

อภิปรายผลการวิจัย

จากการดำเนินการตามกระบวนการทั้ง 4 พบว่าขั้นตอนที่ 2-4 เป็นขั้นตอนที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) เพื่อค้นหาเจตกลุ่มคนจนที่แท้จริงและเป็นคนที่มีความพร้อมและสมัครใจที่จะแก้ไขความยากจนของตนเองด้วยตัวเองไปพร้อม ๆ กับการช่วยเหลือของหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ พระครูปลัดเถรานุวัฒน์ (สุเทพ) ตีเยี่ยม (2564) เรื่อง การบริหารจัดการภาครัฐต่อปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำของสังคม โดยพบว่า การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง จะต้องได้รับความร่วมมือกับภาคีภาคส่วนต่างๆ ในการขับเคลื่อนทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชน เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ร่วมกันของชุมชน ชุมชนมีบทบาทในการขับเคลื่อน ในส่วนประเด็นปัญหาความยากจนมีสาเหตุจากหลายปัจจัยทั้งปัจจัยภายในและภายนอก โดยครัวเรือนยากจน ได้ให้ความสนใจในการพัฒนาโมเดล แก่จนที่แตกต่างกันตามศักยภาพและความต้องการของแต่ละครัวเรือน และสอดคล้องกับ พงษ์เทพ บุญกล้า (2564) ใช้วิธีวิทยาว่าด้วย “โซคิตีที่บังเอิญค้นพบในการวิเคราะห์ประเด็นความยากจนในจังหวัดอำนาจเจริญ ซึ่งพบว่า การแก้ไขปัญหาคความยากจนไม่ใช่การแก้ไขปัญหาแบบมัดรวม หรือ ตัดเสื้อโหล (Stereotyp) ซึ่งที่ผ่านมาคนจนขาดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมและมีส่วนร่วมในการคิดแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยตนเองควรคัดเลือกกลุ่มคนจนและหาวิธีการที่เหมาะสมให้กับครัวเรือนยากจนให้สามารถพัฒนาและดำเนินการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยตนเอง

ผลจากการพัฒนาโมเดล “โมเดลพืชผักเพื่อชีวิต” และ “โมเดลเกษตรทางเลือก” แสดงให้เห็นว่า การสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนสามารถดำเนินควบคู่ไปกับการเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหารและการลดค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพได้ ผลดังกล่าว สนับสนุนแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่มุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายใน โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่และศักยภาพของครัวเรือนเป็นฐาน มากกว่าการพึ่งพาการช่วยเหลือจากภายนอกเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ การที่ครัวเรือนสามารถมีส่วนร่วมในการออกแบบและดำเนินกิจกรรมการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยตนเอง ยังสะท้อนกระบวนการเสริมพลัง (empowerment) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาเชิงชุมชน

นอกจากนี้ยังพบว่าภายใต้กรอบเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) โดยเฉพาะ SDG 1 (No Poverty) และ SDG 2 (Zero Hunger) โมเดลแก่จนที่พัฒนาขึ้นสามารถตอบสนองต่อเป้าหมายดังกล่าว ได้อย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือ ครัวเรือนยากจนไม่เพียงได้รับการเพิ่มรายได้ แต่ยังมีความสามารถในการผลิตอาหารเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือน ลดความเปราะบางด้านอาหาร และเพิ่มความมั่นคงในการดำรงชีพในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบบูรณาการที่ไม่มุ่งเน้นเพียงมิติด้านรายได้ แต่คำนึงถึงคุณภาพชีวิตโดยรวมของครัวเรือนยากจน โดยโมเดลพืชผักเพื่อชีวิตแสดงถึงมิติของเศรษฐกิจชีวภาพและเศรษฐกิจสีเขียว (BCG) ผ่านการผลิตอาหารปลอดภัย การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม และการลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก ขณะที่โมเดลเกษตรทางเลือก เช่น การเลี้ยงไก่ในกรงตับ สะท้อนมิติของเศรษฐกิจหมุนเวียนผ่านการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและการลดต้นทุนการผลิต แนวทางดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า BCG สามารถทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงปฏิบัติในการขับเคลื่อนเป้าหมาย SDGs ในระดับพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของครัวเรือนยากจนในชนบท

นอกจากนี้ การเลี้ยงไก่ในกรงตับเป็นวิธีการเลี้ยงที่ได้รับการยอมรับในพื้นที่จำกัด เนื่องจากสามารถดูแลและจัดการได้ง่าย และสามารถลดต้นทุนได้มากกว่าการปล่อยเลี้ยงแบบปล่อยอิสระ (Juntanapong & Saengngoen, 2020) วิธีนี้เหมาะสมกับครัวเรือนที่มีพื้นที่จำกัด โดยใช้กรงแบบตับ (cage system) ที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พื้นที่

และลดการเกิดโรคระบาดได้ดี (Kongpracha et al., 2019) แม้ว่าการเลี้ยงในโรงตั้งจะมีข้อจำกัดในเรื่องการเคลื่อนไหวของไก่ แต่สามารถบริหารจัดการให้อาหารและสุขภาพไก่ได้ง่ายขึ้น โดยการพัฒนาการทำอาหารไก่เพื่อลดต้นทุน และการจัดการโรคระบาด ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการเพิ่มผลผลิตและลดการสูญเสียก็สามารถจัดการได้ง่ายขึ้น จากผลการวิจัยในพื้นที่ตำบลคงครั้งน้อย การเลี้ยงไก่ไข่แบบโรงตั้งนั้นเหมาะสมกับบริบทของครัวเรือนยากจนที่มีข้อจำกัดด้านพื้นที่และทรัพยากร เนื่องจากใช้พื้นที่น้อยและสามารถควบคุมการให้อาหาร และดูแลสุขภาพไก่ได้ง่าย การให้ความรู้เกี่ยวกับการทำอาหารไก่ที่ลดต้นทุน และการจัดการโรคระบาด ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและความยั่งยืนของการเลี้ยง นอกจากนี้ การเลี้ยงไก่ในโรงตั้งยังช่วยลดความเสี่ยงในการเกิดโรคระบาดและการสูญเสียผลผลิตจากภาวะสุขภาพที่ไม่ดีของไก่ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อครัวเรือนยากจนในการสร้างรายได้และพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแบบอย่างเกษตรทางเลือกที่เหมาะสมกับบริบทในชุมชนนี้ (Juntanapong & Saengngoen, 2020; Kongpracha et al., 2019)

โดยสรุป ผลการวิจัยครั้งนี้สนับสนุนข้อเสนอเชิงทฤษฎีที่ว่า การแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน ควรตั้งอยู่บนฐานของการบูรณาการตามกรอบเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) ผนวกกับกลไกการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจฐานรากภายใต้แนวคิด BCG ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาโมเดลแก๊จน ที่สอดคล้องกับศักยภาพของครัวเรือน และบริบทพื้นที่จึงไม่เพียงช่วยลดความยากจนในระยะสั้น แต่ยังสามารถสร้างรากฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเข้มแข็งของชุมชนได้ในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ภาครัฐควรกำหนดให้มีการนำกระบวนการคัดเลือกครัวเรือนยากจนทั้ง 4 ขั้นตอน มาใช้ร่วมกับข้อมูล PPP CONNEXT เพื่อคัดเลือกครัวเรือนยากจนเป้าหมายเพื่อให้การช่วยเหลือครัวเรือนยากจนได้อย่างความแม่นยำ และสามารถออกแบบมาตรการแก้ไขปัญหาความยากจนที่สอดคล้องกับศักยภาพของแต่ละครัวเรือนอย่างแท้จริง

1.2 ส่งเสริมการพัฒนาโมเดลแก๊จนภายใต้กรอบ SDGs และ BCG เป็นนโยบายระดับจังหวัด โดยกำหนดให้การพัฒนาอาชีพและการแก้ไขปัญหาความยากจนในระดับจังหวัดอยู่ภายใต้กรอบ SDGs และ BCG Model อย่างเป็นรูปธรรม โดยสนับสนุนงบประมาณ การถ่ายทอดเทคโนโลยี และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัย หน่วยงานรัฐ และชุมชน เพื่อขยายผลโมเดลแก๊จนที่ประสบความสำเร็จไปยังพื้นที่อื่นได้อย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาผลกระทบในระยะยาวของการนำโมเดลเกษตรกรรมหลายรูปแบบมาผสมผสานต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในระยะยาว

2.2 การศึกษาและวิจัยกลไกการเสริมสร้างทุนทางสังคมในชุมชนที่มีข้อจำกัดทางทรัพยากรเพื่อส่งเสริมความร่วมมือและการแบ่งปันทรัพยากร

2.3 การประเมินความเหมาะสมและการขยายผลโมเดลแก๊จนในพื้นที่อื่นที่มีบริบทและลักษณะทางประชากรแตกต่างกัน

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยจาก หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ดที่ได้ให้โอกาสและการสนับสนุนในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี ขอขอบพระคุณครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายในตำบลดงครั่งน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการวิจัยและให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาท้ายสุดขอขอบคุณคณะผู้วิจัยทุกท่านที่ได้ร่วมแรงร่วมใจกันทำงานด้วยความตั้งใจและทุ่มเท จนทำให้การดำเนินงานวิจัยสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย

เอกสารอ้างอิง

- พงษ์เทพ บุญกล้า. (2564). วิธีวิทยาว่าด้วย “โชคดีที่บังเอิญค้นพบ” ในการวิเคราะห์ประเด็นความยากจนในจังหวัดอำนาจเจริญ. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 17(2), 1–20.
- พระครูปลัดเถรานุวัฒน์ (สุเทพ) ดีเยี่ยม. (2564). การบริหารจัดการภาครัฐต่อปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำของสังคม. *วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง*, 10(1), 216–217.
- พิมพ์ชนก ไพรพิณาศ และคณะ. (2025). การพัฒนาพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนแบบเบ็ดเสร็จและแม่นยำ: กรณีศึกษาพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด. *มนุษยสังคมสาร (มสส.) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 23(1), 159–177.
- สำนักงานจังหวัดร้อยเอ็ด. (2564). *ประวัติความเป็นมาของจังหวัด : จังหวัดร้อยเอ็ด Roi Et Province*. สืบค้นเมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2564, จากสำนักงานจังหวัดร้อยเอ็ด: <https://www.roiet.go.th/pagein-1.html>
- Chambers, R. (1994). The origins and practice of participatory rural appraisal. *World Development*, 22(7), 953-969.
- Juntanapong, S., & Saengngoen, V. (2020). การเลี้ยงไก่ไข่ในระบบกรง: การประยุกต์ใช้และผลกระทบต่อ [Egg-layer cage farming system: Applications and impacts]. *วารสารเกษตรกรรมและสิ่งแวดล้อม*, 15(2), 45-54.
- Narayan, D., Chambers, R., Shah, M. K., & Petesch, P. (2000). *Voices of the poor: Crying out for change*. Oxford University Press.
- Office of the National Higher Education Science Research and Innovation Policy Council. (2021). *BCG economy model for sustainable development in Thailand*. Bangkok: Thailand Government.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Reason, P., & Bradbury, H. (Eds.). (2008). *The SAGE handbook of action research: Participative inquiry and practice* (2nd ed.). Sage.
- Scoones, I. (1998). *Sustainable rural livelihoods: A framework for analysis*. IDS Working Paper No. 72.
- Todaro, M. P., & Smith, S. C. (2020). *Economic development* (13th ed.). Pearson.
- United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*.
- World Bank. (2008). *Understanding Poverty*. Retrieved April, 2021 from <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPOVERTY/O,,menuPK:3369.98-pagePK:149018~P IPK:149093~theSitePK:336992,00.html>.
- World Bank. (2021). *Poverty and shared prosperity 2020: Reversals of fortune*. World Bank Publications.

